

Više od 1.900 hemikalija se koristi u proizvodnji odeće, od čega je njih 165 Evropska unija označila kao opasne za zdravlje i životnu sredinu.

Količina prodane odeće u Evropi porasla je za 40 odsto u protekle četiri decenije. Nakon kratkog prekida tokom pandemije, vodeći ljudi modne industrije očekuju rast prodaje tekstilnih proizvoda. Procene ukazuju da se oko pet odsto budžeta EU domaćinstava troši na kupovinu odeće i obuće koja po odlaganju obično završi u mešanom otpadu na smetljištima, čime se povećavaju ne samo tone smeća već su potrebne sve veće površine zemljišta da posluže kao otpad. No, zašto raste prodaja tekstilnih proizvoda?

Tri su ključna trenda doprinela rastu kupovine i korištenja tekstilnih proizvoda. Prvo, pad cena tekstilnih proizvoda. Smatra se da su cene odeće smanjenje za trećinu u poslednjih 20 godina zbog smanjenja troškova proizvodnje i transporta. Drugo, pojava brze mode koja se bazira na konceptu preuzimanja idejnih rešenja sa modnih piste i u brzom roku pretvaranje istih u odeću masovne potrošnje. Modna industrija je kroz koncept brze mode doživela procvat zbog multinacionalnih lanaca trgovine, masovne proizvodnje, niskih troškova proizvodnje, niskih cena i ogromnih količina prodanih proizvoda tekstilne industrije. Kako bi se postigla brzina prelaska ideje sa modne piste do trgovine, uz povoljne cene, koriste se uglavnom niskokvalitetni (čitaj: niskotroškovni) materijali.

Pre 20 godina su evropski proizvođači odeće nudili jednu kolekciju godišnje; 2011. godine je to bilo pet kolekcija; danas se to kreće između 16 i 24 kolekcija godišnje. To je rezultiralo izmjenom potrošačkih obrazaca, sa novim mladim potrošačima čija kupovna moć raste, a koji odeću vide kao potrošnu robu koju odlažu nakon što je nošena u proseku sedam ili osam puta. Treći trend je liberalizacija trgovine, koja je dovela do snažnog rasta uvoza odeće u zemlje EU, tako da danas većina tih proizvoda potiče iz Kine, Indije, Bangladeša i Turske.

Uticaj na okoliš u svim fazama proizvodnje

Od ukupne potrošnje EU koja utiče na okoliš, procjene su da 10 odsto otpada na tekstilne proizvode - odeću i obuću. Taj uticaj je najvidljiviji u zemljama trećeg sveta, gde se većina proizvodnje i odvija. Za te zemlje to nije samo problem zagađenja životne sredine, već i otežavanja napretka i izvlačenja iz opšteg siromaštva s obzirom da se uništavaju resursi koji bi mogli poslužiti za brži i kvalitetniji ekonomski rast.

A uticaj na životnu sredinu je višestruk i dešava se u svim fazama, od proizvodnje do korištenja tekstilnih proizvoda. Ogromne količine pesticida su potrebne za uzgoj prirodnih materijala koji se koriste u proizvodnji odeće, kao što je pamuk. Iako je pamuk ekološki prihvatljiviji jer je prirodan materijal, problem se javlja u njegovom procesu prerade koji zahtijeva ogromne količine hemikalija i vode, te emisiju polutanata u zrak.

Rešenje se videlo u poliesteru za čiju obradu je bilo potrebno manje vode, manje hemikalija i manje emisije gasova. No, njegov štetan uticaj je veći tokom korišćenja tekstilnih proizvoda, kao i u fazi njihovog odlaganja, s obzirom na to da je uočeno kako pranje odeće sa poliesterom otpušta mikroplastiku u vodu.

Više od 1.900 hemikalija se koristi u proizvodnji ojeće, od čega je njih 165 EU označila kao opasne za zdravlje i životnu sredinu. Ogromne količine vode i struje su potrebne za bojenje i obradu. S obzirom na to da se proces proizvodnje odvija u zemljama niskog životnog standarda u kojim nerijetko postoje nedostaci pitke vode i energije, te gdje su prisutni niski standardi proizvodnje, zagađena voda se uglavnom bez filtera pušta u ekosistem.

Transport tekstilnih proizvoda takođe ima značajan štetan uticaj zbog korišćenja fosilnih goriva, te korištenja materijala za pakovanje koji takođe neretko koriste štetne materijale i uzrokuju emisiju polutanata u zrak.

Ipak, studije pokazuju da tokom životnog ciklusa tekstilnih proizvoda - od proizvodnje, transporta do korištenja - korištenje iste ima najveći negativan uticaj na životnu sredinu. Konstantno pranje, sušenje, peglanje, podrazumijeva korištenje vode, struje, te otpuštanje hemikalija i mikroplastike u ekosistem.

Odlaganje proizvoda je najmanje poznata faza korištenja tekstilnih proizvoda. Procene govore da se samo polovina korištene odeće prodaje kao *second hand*, a samo jedan posto se reciklira. Iako se deo daje u dobrotvorne svrhe, ipak se najveći dio korištene robe baca u nesortirano smeće, te završava na smetlištima. Tu se tokom procesa raspada ispušta metan. Davanje odeće u dobrotvorne svrhe je i kulturološko pitanje. Naprimjer, 2015. godine je 11 posto korištene odeće u Italiji dato u dobrotvorne svrhe, dok je u Nemačkoj taj procenat iznosio čak 70 posto.

Budućnost tekstilnih proizvoda

Evropska unija je 2018. godine usvojila paket cirkularne ekonomije koji podrazumijeva da će se do 2025. godine odeća kao otpad prikupljati odvojeno od ostalih materijala. To će omogućiti recikliranje ili, idealno, kreiranje cirkularne mode. Taj paket cirkularne ekonomije dolazi kao neka vrsta unaprijedene faze reciklažne ekonomije.

No, rastući problem prekomerne proizvodnje tekstilnih proizvoda je potrebno adresirati sa više aspekata: od menjanja poslovnih modela, preko promene tehnologija proizvodnje, do prilagođavanja obrazaca potrošnje. Ovo poslednje je posebno značajno budući da su upravo potrošački trendovi ti koji uzrokuju cjelokupan lanac snabdevanja da funkcioniše na ekološki štetan način. Neophodno je pre svega podizanje svijesti o ovom rastućem problemu.

Konkretno promjene u ponašanju potrošača su smanjenje temperature pranja odeće, pranje

sa punim mašinama, izbegavanje korištenja sušilica kada je to moguće, kupovina odeće napravljene od ekološki prihvatljivih materijala, doniranje odeće koja se ne koristi, izbegavanje bacanja odeće, kupovina kvalitetnije odeće koja se može duže koristiti, izbegavanje pranja odjeće kada prozračivanje može doneti isti efekat, te izbegavanje nepotrebnog peglanja.

Potencijalna rješenja kod proizvodnje se vide u korištenju održivih materijala koji su još uvijek u fazi testiranja, kao što je biološki poliester, ljudski proizvedena celuloza, i sl. I kod tehnologije proizvodnje se naziru potencijalna rešenja, kao što je bojenje bez vode, šivanje bez kreiranja viškova, škarta, itd.

Produženje životnog ciklusa odeće kao proizvoda je također značajan put napred. Spora moda, iznajmljivanje odeće, promocija *second hand* odjeće, *smart* i *instant* moda predstavljaju rešenja na strani ponude koja bi trebala pomoći u zaštiti okoliša. Cirkularna i reciklažna ekonomija, zakonsko obavezivanje proizvođača i trgovaca da prikupljaju viškove odeće, predstavljaju neka od zakonskih rešenja koja će u narednom periodu biti primenjena. EU je već napravio značajne korake u pravcu zaštite okoliša od tekstilne industrije. Počevši aktivnostima podizanja svesti o problemu, potom usvajanjem paketa cirkularne ekonomije, te brojnih rezolucija i direktiva, nameću se održivi trendovi u proizvodnji, distribuciji i korišćenju tekstilnih proizvoda. No, upućenost proizvođača i potrošača tekstilnih proizvoda na Balkanu u problem zagađenja okoliša je izuzetno niska. Stoga su potrebne opširne i sistematične aktivnosti kako bi se pre svega problem osvestio, piše Al Jazeera.